

Практичне заняття № 5

Тема: *Стилістичні можливості синтаксису*

План

1. Стилістичні властивості порядку слів у реченні.
2. Стилістичне використання координації підмета й присудка. Узгодження означення.
3. Варіанти форм, пов'язані з керуванням.
4. Стилістичне застосування однорідних членів речення.
5. Стилістичне вживання синтаксичних синонімів та паралельних синтаксичних конструкцій.

Виконайте вправи

1. За збірником вправ Н.Д. Бабич «Практична стилістика» (Львів : ЛДУ, 1977. 156 с.) виконайте вправи 128, 129, 130, 135.

2. Законспекуйте :

- Сулима О. Складений іменний присудок у науковому стилі. *Українська мова*. 2010. № 4. С. 22–29.
- Весельська Г. Нові явища у функціонально-стилістичному вживанні протиставних сполучників в українській літературній мові кінця ХХ – початку ХХІ століть. *Українська мова*. 2011. № 1. С. 36 – 44.

3. Зробіть стилістичну правку наведених речень:

1. *Давайте згадаємо, як відбувалося ваше сходження, кар'єра.* 2. *Гуляю по місту, ходжу по вузеньких вуличках, милуюся архітектурою.* 3. *Задум виставки належав ректору Львівської національної академії мистецтв професору Ігорю Голоду, його підтримав весь колектив.* 4. *У березні цього року студенти кількох медичних університетів створили Всеукраїнський страйковий комітет, який неоднократно звертався в МОЗ, щоб останній надав роз'яснення, однак аргументованої відповіді так і не одержали.* 5. *Ім'я Наталя походить від латинського слова «natalis», яке можна перекласти як «природний», «рідний», «близький».* 6. *Наша публіка зустріла зірку дуже прихильно і тепло – його просто завалили букетами квітів.* 7. *Я завжди думав, що мерседес кращий жигулів.* 8. *Раніше, якщо абітурієнт набирал нижчий за середній бал із предмету, це вважалося двійкою, і його не допускали до наступних іспитів.* 9. *Сьогодні реальна собівартість метра квадратного – 280 доларів США, адже піднялися ціни на будівельні матеріали, зокрема на металічні арматури.* 10. *Багато говорять також про те, що спалах вірусу атипової пневмонії – це лише генеральна репетиція страшної епідемії, порівняно з якою вірус еболи може здатися легкою нежиттю.*

1. Перекладіть українською:

по собственному желанию, по графику, по стечению обстоятельств, по болезни, по желанию заказчика, по велению, по прихоти, по наводке, по мере возможности, по вызову, гулять по парку, по зову сердца, по распоряжению, по расписанию, по потребностям, по свидетельству (очевидца), по соседству, по совместительству, по принуждению.

Основні поняття:

синтаксичні одиниці стилістики, порядок слів, інверсія, координація підмета й присудка, узгоджені означення, стилістичне застосування прямого й опосередкованого керування, однорідні члени речення, синтаксичні синоніми, паралельні синтаксичні конструкції.

Література

Основна:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 232 с.
3. Дудик П. С. Стилiстика української мови : навчальний посiбник. Київ : ВЦ «Академія», 2005. 368 с.
4. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : стилістика та культура мови. Київ : Довіра, 1999. 431 с.
5. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища школа, 1987. 352 с.
6. Кравець Л. В. Стилiстика української мови : Практикум: навчальний посiбник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2004. 199 с.
7. Культура слова : зб. наук. праць. Київ : НАН України, Інститут української мови, 2000-2003. Вип. 53–62.
8. Ленець К. Проблеми мовної культури. *Слово. Стилiь. Норма* : зб. наук. праць. Київ : НАН України, Інститут української мови, 2002. С. 40–42; 86–91.
9. Мацько Л. І. Стилiстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
10. Основи ораторського мистецтва : Практикум / укладач О. І. Когут. Тернопіль : Астон, 2005. 296 с.

11. Пентиліук М. І. Робота із стилістики в 8–9 класах. Київ : Радянська школа, 1989. 112 с.
12. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови : підручник. Київ : Либiдь, 1992. 248 с.
13. Пономарів О. Д. Культура слова : Мовностилістичні поради. Київ : Либiдь, 1999. 240 с.
14. Сербенська О. Культура усного мовлення. Практикум : навчальний посiбник. Київ : Центр навчальної лiтератури, 2004. 216 с.
15. Чабаненко В. А. Стилiстика експресивних засобiв української мови. Запорiжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
16. Чмут Т. К. Етика дiлового спілкування : навчальний посiбник / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. 3–є вид., стер. Київ : Вікар, 2003. 223 с.

Додаткова:

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови : Синтаксис. Київ : Либiдь, 1993. 368 с.
2. Горяний В. Д. Синтаксис односкладних речень. Київ : Радянська школа, 1984. 128 с.
3. Іваницька Н. Л. Синтаксис простого речення : Складні випадки аналізу. Київ : Вища школа, 1989. 63 с.
4. Кадомцева Л. О. Українська мова : Синтаксис простого речення. Київ : Вища школа, 1985. 128 с.
5. Кващук А. Г. Синтаксис складного речення. Київ : Радянська школа, 1986. 110 с.
6. Сучасна українська мова : Синтаксис : підручник / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. ; за ред. А. К. Мойсієнка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
7. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с.

Методичні рекомендації

Щодо *першого питання* плану, то студенти мають знати, що порядок слів у реченні може містити потужний стилістичний потенціал. Переміщення членів речення спричиняє зміни синтаксичні, змістові та стилістичні. Студенти повинні усвідомити, що немотивована інверсія може призвести до спотворення змісту, двозначності (проілюструвати). Потрібно враховувати й те, що від місця вставних слів, часток у реченні залежить зміст, стилістичне забарвлення висловлювання (навести приклади).

З курсу синтаксису студентам відомо, що з простим підметом присудок координується за граматичними ознаками. Проте є випадки так званої зворотної координації (зворотного узгодження) у реченнях з іменними присудками, за якої на форму дієслова-зв'язки в складі присудка впливає не форма підмета, а форма іменної частини присудка. Про ці моменти йдеться в **другому питанні** плану практичного заняття. Також потрібно висвітлити координацію присудка й складеного підмета, присудка й однорідних підметів, проілюструвавши відповідь коректними прикладами. Коли йдеться про узгодження означення та прикладки з означуваним словом, варто дотримуватись правил, вироблених у граматиці української мови, та керуючись стилістичними настановами (назвати, якими).

Третє питання присвячене варіативності форм, пов'язаних із керуванням: синонімії варіантів форм керування, значенню відмінкових форм; синонімії прийменникових конструкцій; стилістичному використанню різних варіантів прийменникового керування. Ці конструкції потребують особливої уваги заради уникнення бездумного калькування з російської мови (навести приклади). Також студенти коментують типові помилки при використанні форм, пов'язаних із слабким та сильним керуванням, прийменникових і безприйменникових конструкцій. Усі викладки теоретичного характеру супроводжуються відповідними прикладами.

Однорідні члени речення та їх стилевжиток розглядаються в **четвертому питанні** плану. Під час аналізу цих синтаксичних засобів стилістики пригадують сполучники та прийменники при однорідних членах, узагальнювальні слова, ряди яких близькі до пояснювальних конструкцій. Важливо наголосити на стильовій дистрибуції однорідних членів речення (проілюструвати). Студенти розглядають і помилки, які неминуче трапляються при стилістичному використанні однорідних членів речення (назвати їх).

Студенти мають знати, що українська мова багата на функціонально близькі синтаксичні структури (синтаксичні синоніми). На противагу їм існують паралельні синтаксичні конструкції. Саме про них ідеться в **п'ятому питанні** плану практичного заняття. До синтаксичних синонімів традиційно відносять особові та безособові речення (залежно від стилевжитку); підрядні означальні речення та дієприкметникові звороти; підрядні обставинні речення та дієприслівникові звороти; пряма та непряма мова. Складні речення також активно використовуються в різних стилях української мови більшою чи меншою мірою (підтвердити прикладами).

??? Питання для самоперевірки

1. Стилiстичнi можливостi синтаксису.
2. Синтаксичнi синонiми та паралельнi конструкцiї.

3. Стилiстична мета й виправданiсть iнверсiї.
4. Граматична та логiчна координацiя пiдмета й присудка.
5. Стилiстичне використання координацiї пiдмета й присудка.
6. Узгодження означення при iменниках – однорiдних членах
7. Узгодження в непрямих вiдмiнках прикладок – назв населених пунктiв.
8. Помилки, пов'язанi з обранням форм керування.
9. Мовностилiстичнi та логiчнi помилки в поєднаннi однорiдних членiв.
10. Стилiстичнi засоби органiзацiї надфразної єдностi.